

Naar Inclusiever Onderwijs

Woensdag 1 juni 2022

Spant Congressentrum in Bussum

09.15 – 10.00 uur Inloop met koffie & thee

10.00 – 11.15 uur **Opening en plenair deel**

- Opening door Berend Kamphuis (voorzitter College van Bestuur Verus) en Hans Teegelbeckers (directeur VOS/ABB)
 - Welkom en programma
 - Inclusieve opening met Theater Babel Rotterdam en nagesprek met Paul Röttger, regisseur/acteur/directeur
- Panelgesprek Naar Inclusiever Onderwijs begeleid door Dolf van Veen (hoofd NCOJ) met:
 - Jacobine Geel, voorzitter College voor de Rechten van de Mens
 - Otwin van Dijk, burgemeester Oude IJsselstreek/VNG
 - Jetta Spaanenburger, directeur-bestuurder Samenwerkingsverband Utrecht PO/voorzitter Netwerk LPO
 - Albert Weishaupt, bestuurder Roelof van Echten College/ Eduwiek in Hoogeveen
 - Illya Soffer, directeur Ieder(in), netwerk voor mensen met een beperking of chronische ziekte
 - Francesco Veenstra, Rijksbouwmeester

11.15 – 11.30 uur **Wissel met koffie & thee**

11.30 – 12.30 uur **Keuzesessies ronde 1**

12.30 – 13.45 uur **Lunch met informele ontmoeting**

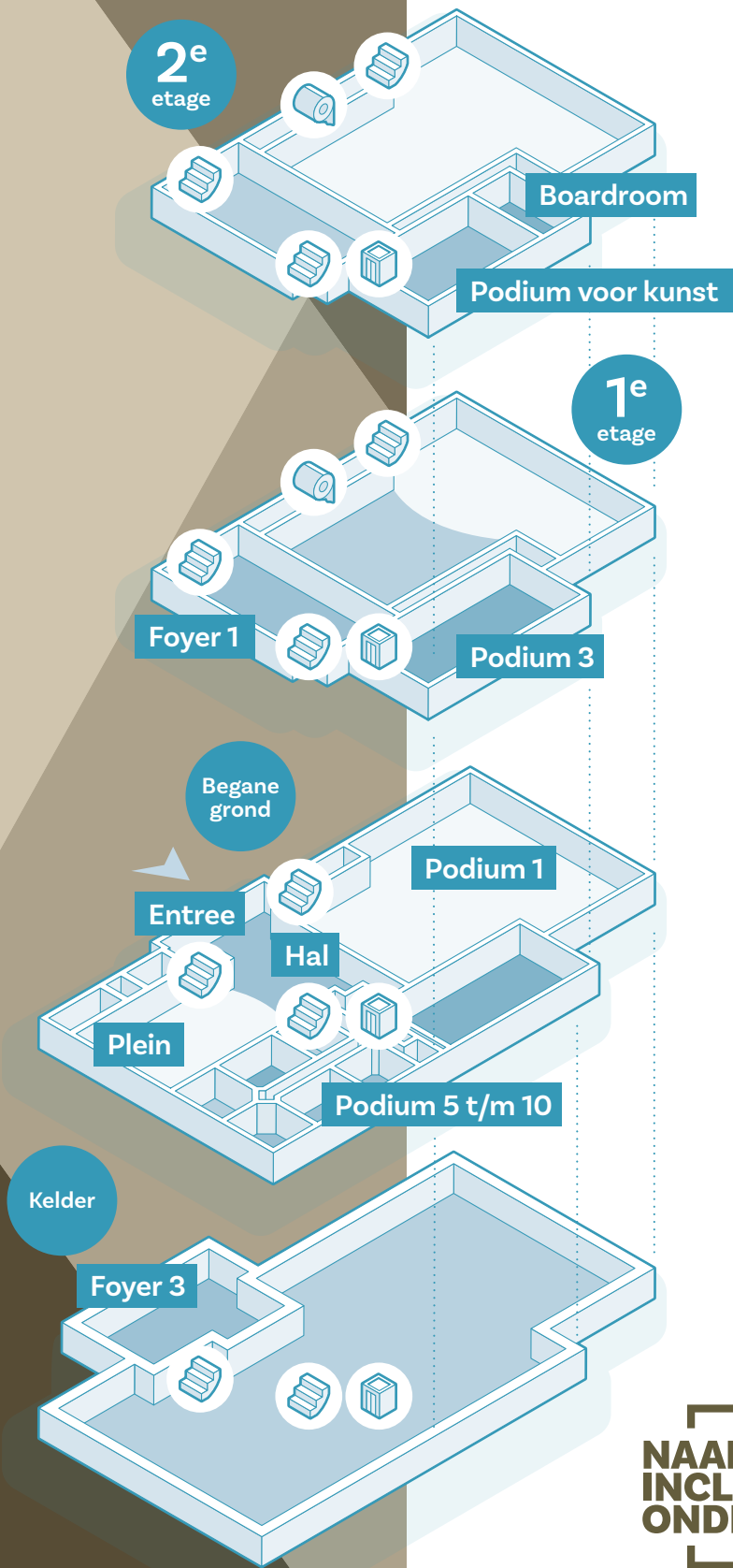
13.45 – 14.45 uur **Keuzesessies ronde 2**

14.45 – 15.00 uur **Wissel met koffie & thee**

15.00 – 16.00 uur **Keuzesessies ronde 3**

16.00 – 17.00 uur **Afsluiting met borrel**

NAAR
INCLUSIEVER
ONDERWIJS

Schema

	Ronde 1. 11.30 - 12.30 uur	Lunch 12.30 - 13.45 uur	Ronde 2. 13.45 - 14.45 uur	Ronde 3. 15.00 - 16.00 uur
Plein	9.15 - 10.00 Ontvangst met koffie & thee		11.15 - 11.30 Wissel met koffie & thee	14.45 - 15.00 Wissel met koffie & thee
Podium 1				
Podium 3	10.00 - 11.15 Opening en plenair deel			
Podium 5	1. Op weg naar méér inclusief onderwijs in SWV Driegang		11. Je voelt het als je binnenkomt...	20. Naar inclusiever onderwijs in een samenwerkingsverband po, hoe pak je dat aan?
Podium 6	6. Succesvolle interventies naar inclusief onderwijs voor leerlingen met een visuele en communicatieve beperking!		14. Samen, Succes & Symbiose in het vo	22. In gesprek met Berdi de Jonge
Podium 7	4. De Monnikskap inclusief onderwijs: de leerling aan het roer		15. Inclusief onderwijs en burgerschapsvorming in het vo	26. Lerarenopleidingen en werken aan inclusiever onderwijs
	3. Van exclusie naar inclusie, hoe voorkomen we dat we struikelen over onze mindset?		17. Ouders aan het woord!	

Podium 8			7. Bijdragen van gespecialiseerd onderwijs aan inclusiever regulier onderwijs		16. Samenspel tussen gemeenten en onderwijs bij werken aan inclusiever onderwijs	24. In gesprek met Jacobien van Willigen-Van Beijnum
Podium 9			5. Leerroute in Lelystad en Connect in Middelharnis		13. Instroom-groepen, integratie- en synthese- klassen - Nunspeet en Drachten	23. In gesprek met Teun Dekker
Podium 10			8. Inclusieve scholenbouw en architectuur		18. Inzet innovatieve leermiddelen en ICT ter ondersteuning van inclusiever onderwijs	25. In gesprek met Albert Weishaupt
Foyer 3			10. Kennisateliers met partners van platform Naar Inclusiever Onderwijs		19. Kennisateliers met buitenlandse experts	28. Kennisateliers inclusief onderwijs in Nederland
Podium voor kunst			2. Inclusief thuis- nabij onderwijs en kinderopvang, gewoon doen!		12. Integratie van opvang, regulier en speciaal onderwijs. Bij elkaar en met elkaar: 'gewoon' doen!	21. Naar inclusiever onderwijs in een samen- werkings- verband vo, hoe pak je dat aan?
Boardroom podium voor kunst			9. Altijd Alles Anders			27. Altijd Alles Anders

Ronde 1 • 11.30 – 12.30 uur

Workshop | 11.30 – 12.30 uur | Zaal: Podium 3

1. **Op weg naar méér inclusief onderwijs in SWV Driegang | PO**

Presentatie: Henric Bezemer (directeur), Piet Vogel (staf), Willeke Kruijs (ambulant begeleider specialist) en Julia Henning (kinder- en jeugdpsycholoog), allen SWV Driegang

In SWV Driegang wordt al zo'n 20 jaar gewerkt aan inclusiever onderwijs. Een tiental scholen slaagt er al vele jaren in om (bijna) inclusief onderwijs te realiseren. In de achterliggende jaren is binnen SWV Driegang het thema méér inclusief onderwijs verder gegroeid. Zo werd er een werkdefinitie opgesteld, een leergang opgezet, een drietal leernetwerken van scholen gevormd waaraan zo'n 25 scholen deelnemen én werd met de 6 gemeenten in de regio een vooruitblik voor de komende 15 jaar gemaakt. In deze workshop vertellen we u meer over de achterliggende periode en de plannen voor de komende jaren. We houden het zo praktisch mogelijk met het doel om onze passie ook met u te delen. Natuurlijk zorgen we ervoor dat u gebruik kunt maken van wat wij hebben ontdekt en ontwikkelt en hopen we dat u ook uw ervaringen met ons kunt delen.

Workshop | 11.30 – 12.30 uur | Zaal: Podium voor kunst

2. **Inclusief thuis-nabij onderwijs en kinderopvang, gewoon doen! | PO**

Inclusief IKC De Ark in Vlaardingen

Presentatie: Berry Hakkeling (clusterdirecteur UnTek Onderwijs en Opvang)

IKC De Ark is een inclusief integraal kindcentrum in Vlaardingen. Het IKC is meegegroeid met een sterk veranderende populatie waardoor inclusie noodzaak werd. Een proces van jaren met 'ervaringsgericht leren' voor volwassenen. Wilt u het reisverslag horen? Wilt u de hobbels en successen meemaken? Wilt u weten wat dit betekent voor een directeur, voor een bestuur? Twijfelt u erover of thuis-nabij onderwijs voor alle kinderen wel kan? U kunt het perspectief van De Ark beluisteren in deze sessie.

Workshop | 11.30 – 12.30 uur | Zaal: Podium 7

3. Van exclusie naar inclusie, hoe voorkomen we dat we struikelen over onze mindset? | PO

Presentatie: Astrid Ottenheim (directeur-bestuurder SWV Passend Primair Onderwijs Noord-Kennemerland)

‘Moeilijk’ gedrag in de klas leidt vaak tot uitval, verwijzing naar speciaal onderwijs en minder kansen om mee te doen. Ook leerkrachten ervaren ondanks al hun inspanningen veel stress door lastig gedrag in de klas. Kan dit ook anders? Dit was de aanleiding voor ons driejarig NRO-PhD onderzoek: ‘Perspectiefwisseling van leerkrachten in het omgaan met ‘moeilijk’ gedrag met als interventie een training ‘Wegwijs in gedrag’’. In deze workshop neem ik u graag mee in onze aanpak, ervaringen en eerste opbrengsten. In de sessie is voldoende ruimte voor uw vragen.

Workshop | 11.30 – 12.30 uur | Zaal: Podium 6

4. De Monnikskap inclusief onderwijs: de leerling aan het roer | VO

Inclusiever onderwijs en specifieke doelgroepen

Presentatie: Marijke Welten (projectleider onderwijsvernieuwing), Joris Berkers (leerling) en Kathelijne Wentink (teamleider), allen Dominicus College

De Monnikskap is een unieke afdeling van het Dominicus College, waar circa 75 leerlingen met een lichamelijke beperking en/of chronische ziekte onderwijs op maat krijgen en in eigen tempo naar een regulier diploma toewerken. Monnikskapleerlingen sluiten aan bij lessen, excursies, projecten en activiteiten van de leerlingen van de andere afdelingen en andersom. Vanuit een brede definitie van inclusie: Hoe erken je het hoorrecht van alle leerlingen? Hoe stimuleer je alle leerlingen van de school om ‘persoon te willen worden’ (Biesta)? Hoe maak je een ontwikkelingsperspectief plan dat niet stigmatiseert, écht van de leerling is, dat gelezen wordt en uitgevoerd? We sparren graag met u over de kenmerken van onze aanpak, onze leerervaringen en uitdagingen/werkpunten.

5. Leerroute in Lelystad en Connect in Middelharnis | VO

Onderwijscampus Porteuem met de Leerroute in Lelystad én Connect in Middelharnis (SWV Goeree-Overflakkee)

Presentatie: Co de Custer en Michel Canninga (resp. directeur-bestuurder SWV VO Lelystad en coördinator Leerroute) en Marleen van Berkum (directeur-bestuurder SWV PO en VO Goeree-Overflakkee)

In deze sessie staan twee vernieuwende praktijkinitiatieven centraal waarin gewerkt wordt aan inclusiever voortgezet onderwijs. Er is voldoende tijd ingeruimd voor uw vragen. Vanuit verschillende startposities en uitdagingen is op beide locaties de zorgbreedte van het regulier onderwijs aanzienlijk vergroot, waardoor leerlingen met extra en intensieve onderwijs- en ondersteuningsbehoeften goed thuis nabij onderwijs krijgen en sociale en onderwijskundige integratie binnen het regulier onderwijs mogelijk wordt. In de Leerroute werken leerlingen in een rustige, kleinschalige en extra gestructureerde omgeving toe naar doorstroming in een passende (reguliere) onderwijsplek op de campus. De Stichting voor Voortgezet Onderwijs Lelystad en het SWV VO Lelystad werken hierin intensief samen. Dit is ook het geval op Goeree-Overflakkee waarin vo-scholen, gemeente en SWV onder het motto 'geen leerling het eiland af' de gespecialiseerde voorziening Connect hebben opgezet. Deze voorziening is bedoeld voor leerlingen die speciale onderwijszorg behoeven die de mogelijkheden van de reguliere afdelingen van het voortgezet onderwijs op dit moment overstijgen. Jeugdhulp is inzetbaar binnen deze voorziening.

6. Succesvolle interventies naar inclusief onderwijs voor leerlingen met een visuele en communicatieve beperking! | PO/VO

Samenwerking regulier onderwijs met cluster 1 en 2

Presentatie: Marcel Janssen (directeur onderwijs Koninklijke Visio) en Erik Schraven (directeur TOS Zuid-Nederland Koninklijke Rentalis)

Nederland heeft een rijke traditie als we kijken naar de methodische expertise om leerlingen met communicatieve of visuele beperkingen goede onderwijszorg en ondersteuning te bieden. De aard van deze (speciale) onderwijszorg en zeker ook de plaats waar deze onderwijszorg en begeleiding worden geboden zijn de afgelopen jaren aanzienlijk veranderd. In deze sessie krijgt u een actueel inzicht in de progressie in het inclusiever werken die vanuit deze specialistische voorzieningen is geboekt in samenwerking met het regulier onderwijs. Te denken valt aan specialistische settingen, integratie van voorzieningen, school-in-schoolconstructies, en ambulante onderwijskundige begeleiding. Speciale focus ligt op het (door)ontwikkelen en beschikbaar stellen van de specifieke expertise in een inclusieve toegankelijke samenleving. Naast de verschillende ondersteuningsvarianten wordt er ingegaan op de ontwikkelopdrachten en de uitdagingen in het inclusiever werken én mogelijkheden in de samenwerking van speciaal onderwijs met regulier onderwijs en gemeenten.

Workshop | 11.30 – 12.30 uur | Zaal: Podium 8

7. Bijdragen van gespecialiseerd onderwijs aan inclusiever regulier onderwijs | PO/VO

Presentatie: Alain van de Haar (directeur Sectorraad GO), Aernoud Hoogendijk (algemeen directeur Stichting Orthopedagogisch Centrum De Ambelt), Ivo van Riel (regiodirecteur Koraal West-Brabant) en Christy ten Back (onderwijsadviseur RENN4 en (Buiten) Promovendus Rijksuniversiteit Groningen)

Een van de eerste organisaties die zich bij de oprichting van het platform Naar Inclusiever Onderwijs aansloot als samenwerkingspartner was het LECSO, nu samen met het SBOwerkverband de Sectorraad GO. In deze sessie verkennen we de bijdragen die het gespecialiseerd onderwijs (sbo/so/vso) kan bieden voor het werken aan inclusiever regulier onderwijs. Welke aansprekende voorbeelden ontwikkelen zich hier, welke kansen en uitdagingen zijn zichtbaar? Aan de hand van praktijkvoorbeelden op het gebied van dienstverlening, intensieve samenwerking en integratie worden huidige mogelijkheden toegelicht en stimulerende randvoorwaarden benoemd voor een productieve samenwerking van regulier en speciaal onderwijs bij het werken aan inclusiever onderwijs. In het verlengde daarvan wordt ook stilgestaan bij de rol en positie van het gespecialiseerd onderwijs in de toekomst.

Workshop | 11.30 – 12.30 uur | Zaal: Podium 10

8. Inclusieve scholenbouw en architectuur | PO/VO

Huisvesting voor een inclusievere setting

Presentatie: Peter van Corler (beleidsmedewerker onderwijs en jeugd VNG), Marco de Jong (architect-partner bij BDG Architecten), Niels Peters (architect bij RAFFAAN NXT) en Hans van Tricht (directeur-bestuurder VCO Bunschoten)

Bij het werken aan inclusiever onderwijs doet huisvesting ertoe. De vormgeving van het schoolgebouw en de inrichting van de leeromgeving kunnen inclusief onderwijs beperken of juist stimuleren. Het gaat daarbij om niet alleen de toegankelijkheid en kwaliteit van gebouwen voor leerlingen met beperkingen en chronische aandoeningen, maar bijvoorbeeld ook om de mogelijkheden voor interprofessionele samenwerking en samenwerking van leerlingen. De relatie tussen pedagogiek en architectuur kan ook worden verdiept door de verbinding met opvattingen over 'scholen van morgen'. De mogelijkheden en beperkingen in de vigerende wet- en regelgeving op dit gebied moeten daarbij ook worden betrokken. In deze sessie wordt, ondersteund door praktijkvoorbeelden van de inleiders, ingegaan op huisvesting vanuit inclusief perspectief, met aandacht voor nieuwbouw, aanpassing van bestaande gebouwen en het belang van de ontwerpfase. Voor samenspraak over uw vragen is voldoende tijd ingeruimd.

Documentaire | 11.30 - 12.30 uur | Zaal: Boardroom podium voor kunst

9. **Altijd Alles Anders | PO/VO**

De bijdrage van kunst aan een inclusievere samenleving

De documentaire *Altijd Alles Anders* van Christiaan van Schermbeek en Douwe Wilhelm van der Werf neemt u mee in het repetitieproces van regisseur Paul Röttger bij voorstellingen van Theater Babel Rotterdam, een inclusief theatergezelschap. Als toeschouwer ziet u hoe een groep van ruim 20 acteurs en dansers samen verhalen ontwikkelen over mogen zijn wie je bent. Enkelen van hen vertellen over hun eigen ervaringen in het vinden van hun weg in een artistieke loopbaan en ook hoe bijvoorbeeld hun autisme, homoseksualiteit en doofheid daarbij meespeelt. Wanneer Paul zelf aan het woord komt, reflecteert hij op zijn werk en op de betekenis en verantwoordelijkheid van kunst om de samenleving inclusiever te maken. Ook vertelt hij over zijn drijfveren en tegenslagen in zijn ongewone artistieke praktijk. Een praktijk die eigenlijk veel meer normaal zou moeten zijn. De essentie van Pauls theaterwerk ligt bij de continue zoektocht naar gelijkwaardige artistieke samenwerking tussen mensen met een grote variëteit in gender, culturele achtergrond, fysieke en mentale gesteldheid en professionaliteit. Bron: Theater Babel Rotterdam

Ronde 1

Kennisateliers | 11.30 - 12.30 uur | Zaal: Foyer 3

10. **Kennisateliers met partners van platform Naar Inclusiever Onderwijs**

Tijdens deze kennisateliers gaat de aandacht uit naar professionaliseringsbehoeften op het terrein van het werken aan inclusiever onderwijs inclusief aansprekende, vraaggerichte ondersteuningsmogelijkheden.

A. Kinderrechten als basis voor inclusief onderwijs | Zaal: Foyer 3 - Boardroom | PO/VO

Presentatie: Jantine Walst (juridisch adviseur Kinderrechten en Onderwijs Defence for Children)

Kinderrechtenorganisatie Defence for Children gaat tijdens deze sessie in op de internationale kinderrechtenkader omtrent inclusief onderwijs. Specifieke aandacht gaat uit naar het VN-Kinderrechtenverdrag en het VN-Verdrag Handicap. Welke rechten hebben kinderen met een beperking als het gaat om onderwijs en worden deze rechten in het huidige onderwijssysteem gerespecteerd? Nadat het kinderrechtenkader is geschetst, kunt u vragen stellen.

B. Maak kennis met het ECIO | Zaal: Foyer 3 - Midden | PO/VO

Presentatie: Joyce van der Wegen (senior adviseur) en Judith Jansen (programmadirecteur), beiden van ECIO

Expertisecentrum Inclusief Onderwijs (ECIO) helpt hogescholen, universiteiten en mbo-scholen bij het toegankelijk maken van onderwijs voor studenten met een ondersteuningsvraag. Dit zijn studenten die een belemmering in het onderwijs ervaren en daardoor extra hulp of voorzieningen nodig hebben. Bijvoorbeeld omdat ze studievertraging oplopen door een chronische ziekte, studeren met een beperking, mantelzorger zijn of een tijdje minder goed in hun vel zitten. Het expertisecentrum werkt op landelijk niveau aan inclusief onderwijs door het publiceren van gratis en open toegankelijke handreikingen, netwerkbijeenkomsten

en studiedagen. In dit gesprek hoort u meer over de wijze waarop de kennisfunctie wordt ingevuld (o.a. via www.onbelemmerdstuderen.nl), aanpakken die ook voor het werken aan inclusiever onderwijs in po, vo en gespecialiseerd onderwijs betekenis hebben.

C. De intern begeleider als kwaliteitscoördinator | Zaal: Foyer 3 – Achterin |PO

Presentatie: Francis van Haandel (LBBO/beleidsadviseur Flores Onderwijs) en Linda van Druijten (senior onderwijsadviseur Academica)

Teams met de juiste mindset en onderwijskennis weten hoe het onderwijs inclusiever vormgegeven wordt, vanuit eenduidige taal, gedrag en afspraken. Het onderwijs is uitstekend en alle leerlingen leren. Hoe vormen we de juiste mindset bij alle teamleden voor inclusiever onderwijs? Welke voorwaarden van goed inclusiever onderwijs zijn belangrijk en hoe organiseren we een lerend netwerk in onze school? Onderwijskundig partnerschap is hierin het belangrijkste ingrediënt; de schoolleider en de kwaliteitscoördinator sturen aan op de professionele kwaliteitscultuur. Alle teamleden in de school weten hoe leren werkt, werken elke dag samen aan beter onderwijs en dragen vanuit hoge verwachtingen verantwoordelijkheid voor het leren van alle leerlingen. We gaan graag het gesprek aan over de rol van de intern begeleider!

Ronde 2 • 13.45 – 14.45 uur

Workshop | 13.45 – 14.45 uur | Zaal: Podium 3

11. Je voelt het als je binnenkomt... | PO

Kindcentrum Borgele in Deventer

Presentatie: Huub de Haan (algemeen directeur) en Laura Auping (locatiemanager Partou), beiden KindCentrum Borgele

In het basisonderwijs schieten (integrale) kindcentra (IKC's), waarin onderwijs en opvang worden geïntegreerd, als paddenstoelen uit de grond. Het KindCentrum Borgele voor kinderen van 0 tot en met 18 jaar is een bijzondere variant. Regulier basisonderwijs, speciaal (voormalig cluster 3) onderwijs, kinderdagopvang, bso en een orthopedagogisch kinderdagcentrum werken samen onder één dak en zijn opgezet vanuit een inclusieve visie. In deze sessie wordt u meegenomen in de ontwikkelingsgeschiedenis en wordt stil gestaan bij de succesfactoren. Het belang van een gezamenlijke (pedagogische) visie, de verankerde intensieve samenwerking tussen de partners, de unieke vormgeving van het kindcentrum, en de ouderparticipatie komen aan de orde. Ook de techniek, zoals eigenaarschap van het gebouw, de verdeling van exploitatiekosten en financieringsvraagstukken rondom kinderen komen aan de orde.

Workshop | 13.45 – 14.45 uur | Zaal: Podium voor kunst

12. Integratie van opvang, regulier en speciaal onderwijs. Bij elkaar en met elkaar: 'gewoon' doen! | PO

Talentencampus Venlo

Presentatie: Frans Vullings (algemeen directeur) en Marlou Nellissen (directeur onderwijs), beiden Talentencampus Venlo

De Talentencampus Venlo werd geopend in 2012. Diverse schoolsoorten en opvangvoorzieningen die in de Nederlandse traditie veelal gescheiden worden uitgevoerd, zijn ondergebracht in één gebouw. Het resultaat is één organisatie voor alle typen opvang en onderwijs voor kinderen van 0 tot en met 13 jaar: kinderopvang (speciaal), basisonderwijs, speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs (de vroegere clusters 3 en 4), buitenschoolse opvang en naschoolse opvang. De afgelopen tien jaar zijn binnen het stelsel belangrijke stappen gezet op weg naar intensieve samenwerking en geïntegreerde dienstverlening. In deze sessie krijgt u verslag van de gekozen aanpak en belangrijkste leerervaringen en laat zien welke voordelen en uitdagingen colocatie van speciaal onderwijs, regulier onderwijs en opvang kenmerken en welke randvoorwaarden het werken aan inclusiever onderwijs nieuwe impulsen kunnen bieden.

Workshop | 13.45 – 14.45 uur | Zaal: Podium 9

13. Instroomgroepen, integratie- en syntheseklassen - Nunspeet en Drachten | (PO)/VO

Presentatie: Wijnand Westerink (teamleider Junior College, vo-deel, Nuborgh College), Marieke van Essen (teamleider Junior College, so-deel, Dr. A. Verschoorschool), Wilco Leefflang (directeur Nuborgh College Oostenlicht) en Teuny Bosma (schoolleider Matrix Lyceum in Drachten)

Tijdens deze sessie maakt u kennis met aansprekende initiatieven in het voortgezet onderwijs om leerlingen met extra en intensieve ondersteuningsbehoeften op het gebied van leren en gedrag planmatig voor te bereiden op deelname in het regulier voortgezet onderwijs. Op het Junior College in Nunspeet begint deze voorbereiding al in het primair onderwijs en bieden de so-school (Dr. A. Verschoorschool) en een vo-school (Nuborgh College) 10-14 onderwijs aan op één locatie met het doel leerlingen thuisnabij zo regulier mogelijk onderwijs te geven en deze leerlingen, op welk niveau ook, toe te rusten voor regulier voortgezet onderwijs. Op het Matrix Lyceum in Drachten wordt in samenwerking tussen SG Singelland en vso De Zwaai (RENN4) kleinschalig onderwijs op maat geboden, en hier om havo/vwo-leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften zo spoedig mogelijk te laten doorstromen naar het regulier onderwijs. De presentaties behandelen kenmerken van de aanpak, leerervaringen en werkpunten. Deelnemers aan de sessie kunnen met een praktijkinitiatief van hun voorkeur in gesprek.

Workshop | 13.45 – 14.45 uur | Zaal: Podium 5

14. Samen, Succes & Symbiose in het vo | VO

Alleen ga je sneller, samen kom je verder!

Presentatie: Fleur Cerini (algemeen directeur de Bossche Vakschool & Van Maerlant) en Istvan Turi (directeur Dieze College)

“Soms is het ook gewoon een kwestie van doen!” zegt Fleur Cerini. We delen graag wat heeft geholpen om aan de slag te gaan, de successen, maar ook de knelpunten die de afgelopen jaren voorbij zijn gekomen. Sinds schooljaar 2018-2019 kunnen derdejaars vmbo-leerlingen van het Dieze College, een vso-school in Den Bosch, praktijkvakken volgen op de Bossche Vakschool. Gaat dat goed, dan stromen ze door naar het vierde jaar van de Bossche Vakschool om daar het volledige reguliere programma te volgen en het reguliere eindexamen te doen. Wanneer leerlingen hun vmbo-diploma behalen zijn zij en wij heel erg trots! Graag gaan we met u in gesprek over onze ervaringen en uitdagingen.

Workshop | 13.45 – 14.45 uur | Zaal: Podium 6

15. Inclusief onderwijs en burgerschapsvorming in het vo | VO

Bijdrage van de pluriforme school aan burgerschap

Presentatie: Erik Renkema (adviseur Verus) en Eline Bakker (adviseur VOS/ABB)

Verschillen zijn er volop in de samenleving. Ze zijn er op het gebied van leercompetenties, sociale achtergronden, lichamelijke vermogens, seksuele geaardheid, levensbeschouwing en vele meer. Welke herkent u bij u op school, in uw groep leerlingen? Welke kansen ziet u? Hoe kunnen daar goede gesprekken met leerlingen over gevoerd worden? Hoe kunt u hun wereld vergroten en verrijken? En wat vraagt dit van u als leraar? In deze workshop verkennen we, vanuit de taak van burgerschapsonderwijs, verschillende mogelijkheden om de kracht van diversiteit en inclusie in te zetten in het onderwijs. Hoe brengt u die in, zodat leerlingen er niet alleen kennis van nemen maar deze ook leren waarderen? We gaan in de workshop praktisch aan de slag met burgerschapsonderwijs en krijgen voorbeelden aangereikt om inclusiviteit te bevorderen.

Workshop | 13.45 – 14.45 uur | Zaal: Podium 8

16. Samenspel tussen gemeenten en onderwijs bij werken aan inclusiever onderwijs | PO/VO

De concretisering van de lokale inclusie-agenda - Wat werkt en hoe werkt het?

Presentatie: Jack Biskop (directeur-bestuurder SWV PO Roosendaal-Moerdijk), Guillermo Holman (directeur-bestuurder SWV PO De Meierij), Fedor Heida (VNG) en Annelies de Jonge (oud-wethouder Jeugd en Onderwijs, gemeente Zutphen)

Het OOGO passend onderwijs en jeugd en de lokale/regionale educatieve agenda zijn belangrijke instrumenten om afspraken te maken tussen gemeenten en het onderwijs over doelstellingen, activiteiten en randvoorwaarden om het werken aan inclusiever onderwijs te bevorderen. Steeds meer gemeenten zijn bovendien actief bezig met een lokale inclusie-agenda. Deze sessie gaat over bestuurlijke samenwerking en benut de ervaringen van swv's en gemeenten die hierbij vooroplopen. De verbanden met de bredere jeugdagenda, kansenbeleid en de lokale inclusie-agenda worden hierbij gelegd. Na input van de inleiders gaan we graag het gesprek met u aan om het idee van een lokale ontwikkelagenda die het werken aan inclusiever onderwijs ondersteunt te concretiseren. Schoolbesturen, samenwerkingsverbanden en beleidsmedewerkers en wethouders van gemeenten worden van harte uitgenodigd deel te nemen aan deze sessie.

Workshop | 13.45 - 14.45 uur | Zaal: Podium 7

17. Ouders aan het woord! | PO/VO

De volgende stap na een inclusieve start in het onderwijs

Presentatie: Lobke Vlaming (directeur Ouders & Onderwijs), Linda Jansen (ouder), Jet van der Wetering (docent Alfa-college Hardenberg), Gerda Wolters (ouder) en Josine Snippe (docent PrO Hardenberg)

In deze sessie staan de verhalen van twee leerlingen en hun ouders centraal. De eerste casuïstiek demonstreert de breuklijn voor een leerling die speciale onderwijszorg behoeft en die na een succesvolle onderwijstijd op een inclusieve basisschool (De Kroevendonk in Roosendaal) geen passend vervolg kan vinden in het regulier voortgezet onderwijs. De andere leerling (met het syndroom van Down) kan na verblijf in de integratieklas, een samenwerkingsverband tussen het vmbo Vechtdal College en het vso De Boslust, op 16-jarige leeftijd alleen voltijd naar het vso en niet doorstromen naar het mbo. Als ervaringsdeskundigen wijzen deze ouders niet alleen op enkele hardnekkige knelpunten in het stelsel en het belang van inclusief werken in de hele onderwijskolom, maar ook op belangrijke urgente aanknopingspunten voor praktijkverbetering. Zij gaan graag met u in gesprek met het doel om input te leveren voor de Routekaart naar inclusiever onderwijs.

Workshop | 13.45 - 14.45 uur | Zaal: Podium 10

18. Inzet innovatieve leermiddelen en ICT ter ondersteuning van inclusiever onderwijs | PO/VO

Presentatie: Don van Dijk (adviseur OTC Visio)

In deze kennissessie worden enkele voorbeelden van innovatieve middelen gedemonstreerd waarmee vanuit Visio docenten en leerlingen in het regulier onderwijs worden ondersteund. Er wordt uitgebreid ingegaan op eduVIP en er worden enkele ontwikkelde producten praktisch gedemonstreerd zoals: a. speciaal ontwikkelde apps (SenseMath, EarCatch), b. online producten (Grote lijn atlas, Online trainingen (ICT) en Type-instructie), c. webshop artikelen (3D artikelen zoals Vier-liniaal, zaaghulp), de Wiskundekist, etc), en d. helpdesk (Sport en Beweging, Exacte vakken, ICT). Er is alle gelegenheid voor het stellen van vragen.

19. Kennisateliers met buitenlandse experts

Tijdens deze tafelgesprekken gaan drie hoogleraren waarmee het platform intensief samenwerkt vanuit hun specifieke expertisegebieden na een korte inleiding graag met u het gesprek aan.

**A. Professionalisering en lerarenopleidingen | Zaal Foyer 3 – Boardroom | PO/VO
Kennisatelier met buitenlandse expert Lani Florian**

Presentatie: professor Lani Florian (University of Edinburgh)

Ga in gesprek met Lani Florian over professionalisering van leerkrachten en lerarenopleidingen ten behoeve van inclusiever onderwijs. Zij heeft jarenlange ervaring op het gebied van toerusten van professionals en ontwikkelen van lerarenopleidingen op het terrein van inclusief onderwijs, onder meer in de VS en Schotland. In de samenspraak zal zij ook putten uit haar onderzoek dat zich richt op het perspectief van de leerkracht en ‘inclusive pedagogy’ en haar studies over de samenwerking met en de rol van het speciaal onderwijs bij het werken aan inclusiever onderwijs. Engels is de voertaal van deze sessie.

**B. Het belang van leerlingenparticipatie bij het werken aan inclusiever onderwijs
| Zaal: Foyer 3 – Midden | PO/VO**

Kennisatelier met buitenlandse expert Kiki Messiou

Presentatie: professor Kiki Messiou (Director of Research in Southampton Education School at the University of Southampton)

Ga in gesprek met Kiki Messiou over ‘student voice’ (leerlingenparticipatie) en ‘inclusive inquiry’ als methode bij het werken aan inclusiever onderwijs. Haar onderzoek naar de leerling-leraardialoog richt zich op het bevorderen dat alle leerlingen kunnen participeren in de onderwijsleersituatie, met bijzondere aandacht voor de ‘hard to reach’ en leerlingen met extra en intensieve onderwijsbehoeften. Engels is de voertaal van deze sessie.

**C. Leiderschapsvragen en invoeringsstrategieën bij het werken aan inclusiever
onderwijs | Zaal: Foyer 3 – Achterin | PO/VO**

Kennisatelier met buitenlandse expert Mel Ainscow

Presentatie: professor Mel Ainscow (Emeritus Professor of Education, University of Manchester en Professor of Education, University of Glasgow), m.m.v. Marieke van Leeuwen (programmamanager AVS) en Alfons Timmerhuis (adviseur NCOJ)

Ga in gesprek met hoogleraar Mel Ainscow over werken aan inclusiever onderwijs. Vanuit zijn jarenlange ervaring met school- en beleidsontwikkeling op dit gebied en invoeringsstrategieën gaat hij onder meer in op leiderschapsvragen. Tijdens deze sessie zal ook kort worden stilgestaan bij de leergang voor schoolleiders die vanuit het platform samen met de AVS wordt ontwikkeld en waaraan Mel Ainscow bijdraagt. Engels is de voertaal van deze sessie.

Ronde 3 • 15.00 – 16.00 uur

Workshop | 15.00 – 16.00 uur | Zaal: Podium 3

20. Naar inclusiever onderwijs in een samenwerkingsverband po, hoe pak je dat aan? | PO

Presentatie: Netwerk LPO en samenwerkingsverbanden po uit het ondersteuningsprogramma van het platform Naar Inclusiever Onderwijs met Jetta Spaanenburg (directeur-bestuurder SWV Utrecht PO/voorzitter Netwerk LPO), Dennis Gerits (bestuurder SWV Onderwijscollectief Voorne-Putten Rozenburg), Klaas Koelewijn (directeur SWV Passend Onderwijs de Kempen) en Bas Wesseldijk (bestuurder SWV Passend Onderwijs PO Stroomland)

De route naar inclusiever onderwijs staat eindelijk landelijk en regionaal op de agenda's. Op die route worden kleine, maar waardevolle stappen gezet en initiatieven ontplooid. In de ondersteuningsplannen van de samenwerkingsverbanden po is inclusiever onderwijs, zonder uitzondering, een van de centrale thema's. We kunnen aan de slag! Betekent dit ook dat alle partijen in het samenwerkingsverband inclusiever onderwijs omarmen en de beweging in gang willen zetten? Oftewel: hoe ga je om met deze mooie ambitie in regionaal verband: welke aanpak werkt in een samenwerkingsverband? En waarom? In deze interactieve sessie zoekt een panel van leidinggevenden van samenwerkingsverbanden po met u naar antwoorden én inspiratie.

Workshop | 15.00 – 16.00 uur | Zaal: Podium voor kunst

21. Naar inclusiever onderwijs in een samenwerkingsverband vo, hoe pak je dat aan? | VO

Presentatie: Sectorraad SWV VO en de samenwerkingsverbanden vo uit het ondersteuningsprogramma van het platform Naar Inclusiever Onderwijs met Marieke Dekkers (voorzitter CvB Koers VO/voorzitter Sectorraad SWV VO), Riemer Poortstra (directeur SWV V(S)O Eemland) en Frans Jordaan (directeur-bestuurder SWV VO Amstelland en de Meerlanden)

De route naar inclusiever onderwijs staat eindelijk landelijk en regionaal op de agenda's. Op die route worden kleine, maar waardevolle stappen gezet en initiatieven ontplooid. In de ondersteuningsplannen van de samenwerkingsverbanden vo is inclusiever onderwijs, zonder uitzondering, een van de centrale thema's. We kunnen aan de slag! Betekent dit ook dat alle partijen in het samenwerkingsverband inclusiever onderwijs omarmen en de beweging in gang willen zetten? Oftewel: hoe ga je om met deze mooie ambitie in regionaal verband: welke aanpak werkt in een samenwerkingsverband? En waarom? In deze interactieve sessie zoekt een panel van leidinggevenden van samenwerkingsverbanden vo met u naar antwoorden én inspiratie.

In gesprek | 15.00 – 16.00 uur | Zaal: Podium 5

22. In gesprek met Berdi de Jonge | PO

Ambassadeur platform Naar Inclusiever Onderwijs

Presentatie: Berdi de Jonge (directeur), Jody van Munster (intern begeleider) en Anneke van Dorst (leerkracht), allen basisschool De Korenaar in Eindhoven

Berdi de Jonge gaat met deelnemers in gesprek over vragen van deelnemers die op hun school actief werken aan inclusiever onderwijs. Eerst gaat Berdi als schoolleider van deze aansprekende inclusieve school kort in op kenmerken van haar aanpak, het invoerings- en ontwikkelingsproces, de resultaten en actuele uitdagingen voor de school. De inhoud is vooral vraaggericht met de bedoeling dat veel tijd wordt besteed aan vraagstukken die u belangrijk vindt. Er zijn ook een leerkracht en intern begeleider van De Korenaar aanwezig om vragen te beantwoorden. Deze sessie is bedoeld voor zowel beginnende als gevorderde initiatieven.

In gesprek | 15.00 – 16.00 uur | Zaal: Podium 9

23. In gesprek met Teun Dekker | PO

Ambassadeur platform Naar Inclusiever Onderwijs

Presentatie: Teun Dekker (directeur-bestuurder De Kroevendonk in Roosendaal)

Teun Dekker gaat als schoolleider van deze aansprekende inclusieve school in gesprek over vragen van deelnemers die op hun school actief werken aan inclusiever onderwijs. Teun leidt de sessie kort in met een verhaal over zijn visie, aanpak, het invoerings- en ontwikkelingsproces, de resultaten en actuele uitdagingen voor de school. De inhoud is vooral vraaggericht met de bedoeling dat veel tijd wordt besteed aan vraagstukken die u belangrijk vindt. Deze sessie is bedoeld voor zowel beginnende als gevorderde initiatieven.

In gesprek | 15.00 – 16.00 uur | Zaal: Podium 8

24. In gesprek met Jacobien van Willigen-Van Beijnum | VO

Ambassadeur platform Naar Inclusiever Onderwijs

Presentatie: Jacobien van Willigen-Van Beijnum (directeur Onderwijs van de Jacobus Fruytierschool in Apeldoorn)

In deze sessie gaat Jacobien van Willigen-Van Beijnum met deelnemers in gesprek over vragen van deelnemers die op hun scholen actief werken aan inclusiever onderwijs. Jacobien gaat als schoolleider van deze aansprekende inclusieve school kort in op kenmerken van de aanpak, het invoerings- en ontwikkelingsproces, de resultaten en actuele uitdagingen voor de school. De inhoud is vooral vraaggericht met de bedoeling dat veel tijd wordt besteed aan vraagstukken die u belangrijk vindt. Deze sessie is bedoeld voor zowel beginnende als gevorderde initiatieven.

In gesprek | 15.00 – 16.00 uur | Zaal: Podium 10

25. In gesprek met Albert Weishaupt | VO

Ambassadeur platform Naar Inclusiever Onderwijs

Presentatie: Albert Weishaupt (bestuurder Roelof van Echten College (Eduwiek) Hoogeveen)

Vragen van deelnemers die op hun scholen actief werken aan inclusiever onderwijs staan centraal in deze sessie met Albert Weishaupt. Albert gaat als bestuurder van deze aansprekende inclusieve school eerst kort in op kenmerken van de aanpak, het invoerings- en ontwikkelingsproces, de resultaten en actuele uitdagingen voor de school. De inhoud is vooral vraaggericht met de bedoeling dat veel tijd wordt besteed aan vraagstukken die u belangrijk vindt. Deze sessie is bedoeld voor zowel beginnende als gevorderde initiatieven.

Workshop | 15.00 – 16.00 uur | Zaal: Podium 6

26. Lerarenopleidingen en werken aan inclusiever onderwijs | PO/VO

Lerarenopleidingen en werkveld hand in hand

Presentatie: Jantine Kuijpers (directeur Academie Primair Onderwijs en voorzitter passend/inclusiever onderwijs LOBO), Dolf van Veen (hoofd NCOJ), Marie-Jeanne Meijer (directeur MEd Windesheim/voorzitter WOSO) en Annet Meinen (lerarenopleider vo/mbo, Fontys Hogescholen Tilburg)

Voor de doorontwikkeling van passend onderwijs en het toewerken naar inclusiever onderwijs is het van groot belang dat de lerarenopleidingen zijn aangehaakt op deze beleids- en praktijkontwikkeling. Eerder NCOJ-onderzoek laat zien dat niet alle lerarenopleidingen 'passend onderwijsproof' zijn. De afgelopen jaren zijn echter belangrijke stappen vooruit gezet zoals bijvoorbeeld blijkt uit recente verkenningen vanuit LOBO gericht op het curriculum en aansprekende praktijkvoorbeelden en op de samenwerking met het werkveld bij de initiële opleidingen en vervolgpprofessionalisering. Deze beweging is ook zichtbaar in de andere lerarenopleidingen. In deze sessie staan goede en veelbelovende opleidingspraktijken in samenwerking met het werkveld centraal en worden opdrachten voor de komende jaren besproken. Het onderwijsveld wordt nadrukkelijk uitgenodigd om ervaringen en suggesties in dit verband in te brengen.

27. Altijd Alles Anders | PO/VO

De bijdrage van kunst aan een inclusievere samenleving

De documentaire *Altijd Alles Anders* van Christiaan van Schermbeek en Douwe Wilhelm van der Werf neemt u mee in het repetitieproces van regisseur Paul Röttger bij voorstellingen van Theater Babel Rotterdam, een inclusief theatergezelschap. Als toeschouwer ziet u hoe een groep van ruim 20 acteurs en dansers samen verhalen ontwikkelen over mogen zijn wie je bent. Enkelen van hen vertellen over hun eigen ervaringen in het vinden van hun weg in een artistieke loopbaan en ook hoe bijvoorbeeld hun autisme, homoseksualiteit en doofheid daarbij meespeelt. Wanneer Paul zelf aan het woord komt, reflecteert hij op zijn werk en op de betekenis en verantwoordelijkheid van kunst om de samenleving inclusiever te maken. Ook vertelt hij over zijn drijfveren en tegenslagen in zijn ongewone artistieke praktijk. Een praktijk die eigenlijk veel meer normaal zou moeten zijn. De essentie van Pauls theaterwerk ligt bij de continue zoektocht naar gelijkwaardige artistieke samenwerking tussen mensen met een grote variëteit in gender, culturele achtergrond, fysieke en mentale gesteldheid en professionaliteit. Bron: Theater Babel Rotterdam

Kennisateliers | 15.00 - 16.00 uur | Zaal: Foyer 3

28. Kennisateliers inclusief onderwijs in Nederland

Tijdens deze tafelgesprekken is er aandacht voor de facetten en ontwikkelingen in het onderwijs in relatie tot inclusiever onderwijs.

A. Grensoverschrijdend Gedrag? Graag! Over samenwerking tussen leraren, ouders en jeugdhulp | Zaal: Foyer 3 – Achterin | PO/VO **Intersectorale samenwerking**

Presentatie: Jantien Gerdes (docent-onderzoeker Hogeschool Windesheim)

Samenwerking en co-creatie zijn de nieuwe buzz-woorden die verwijzen naar samen bouwen aan goede ondersteuning bij het werken aan inclusiever onderwijs. In een ideale wereld werken leerkrachten, ouders en jeugdhulpverleners over de grenzen van hun eigen domein en leren zij samen om steeds inclusievere leeromgevingen vorm te geven. Maar de uitvoeringspraktijk is weerbarstig. Misverstanden en botsende belangen lijken hardnekkig. Op basis van haar onderzoek en vragen van deelnemers wordt de vraag beantwoord hoe de ideale situatie benaderd kan worden.

B. Passend inclusief? | Zaal: Foyer 3 – Boardroom | PO/VO **Naar inclusievere taal in het onderwijs**

Presentatie: Mathilde Tempelman-Lam (beleidsadviseur, projectleider en onderzoeker Vorm is Onderwijs)

In deze sessie gaan we zowel theoretisch als praktisch aan de slag met de macht van taal. Op basis van de inzichten die ik opdoe in mijn promotieonderzoek naar het discours van Passend Onderwijs en mijn werk in de dagelijkse praktijk op scholen, neem ik u hierin mee. Aan de hand van Foucaults filosofie over de relatie tussen macht en discours bied ik inzicht in de machtige structuren in de school:

groeperingsvormen – ordening – classificatie. Door middel van praktische opdrachten zoomen we tijdens de sessie in op de eigen praktijk en de taal, vormen en structuren die daarbij horen. Welke onzichtbare, sturende verhalen vertellen die ons?

**C. Visieontwikkeling in relatie tot inclusiever onderwijs | Zaal: Foyer 3 – Midden | PO/VO
*De school als bouwplaats van de samenleving***

Presentatie: Guido de Bruin (adviseur Verus) met medewerking van Marcel Elsenaar (adviseur bij Verus)

In deze sessie richten we de focus op visieontwikkeling. Vanuit welke visie op goed onderwijs in relatie tot maatschappelijke ontwikkelingen wilt u (verder) bewegen naar inclusiever onderwijs? Uw visie is een kort verhaal. We verkennen actief een aantal vragen en elementen die maken dat uw verhaal ook andere partijen binnen en buiten het onderwijs kan inspireren om samen te werken. Dat doen we aan de hand van een aantal praktijkvoorbeelden en de prikkelende vragen die Erik Borgman (hoogleraar Theologie, Universiteit van Tilburg) stelt in de publicatie 'De school als bouwplaats'. Een voorbeeld: een samenleving wordt niet inclusief door haar eerst te definiëren op basis van mensen zonder beperkingen of bijzondere behoeften en daarna te bedenken hoe mensen die deze beperkingen wel hebben daarin het beste hun plaats kunnen vinden.

Colofon

Congrescommissie: **Dolf van Veen** en **Paolo van der Steenhoven** (beiden NCOJ), **Annelie van Eck** en **Marieke Bloothoofd** (beiden VOS/ABB), **Marcel Elsenaar** (Verus), **Wilfred Pol** en **Babs Rosenmuller** (beiden Rosenmullers Communicatie & Organisatie)
Vormgeving: **WAT ontwerpers** • Drukker: **Drukproef**

Naar Inclusiever Onderwijs

Voor deelname aan activiteiten van het landelijk praktijkplatform Naar Inclusiever Onderwijs kunt u zich aanmelden bij www.naarinclusieveronderwijs.nl

Noteer alvast de volgende conferentie in uw agenda:
14 juni 2023!

Volg ons op Twitter: @inclusieverow